

**ՀԻՆՀԱՅԵՐԷՆԵԱՆ ՅԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ  
ՓՈԽԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ՝  
ԳՈՅԱԿԱՆ + ԲԱՅ > ԲԱՅ ԿԱՂԱՊԱՐՈՎ  
(Տարժամանակեայ հայեցակէտ)**

ԼԱԼԻԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ  
lingualal51@mail.ru

**ՄՈՒՏՔ**

Լեզուի տարժամանակեայ կտրուածքում նրա համակարգի տարբեր մակարդակներում տեղի են ունենում որոշակի փոփոխութիւններ, փոխակերպական գործընթացներ, որոնք սահմանազատիչ դեր են կատարում տուեալ լեզուի գոյավիճակների բնութագրման հարցում: Այդ փոփոխութիւնները կարող են ազդել լեզուի տիպաբանական բնութագրի վրայ՝ ընդհուպ փոխելով նրա ձեաքանական կամ շարահիսաական տիպերը:

Հին հայերէնի եւ արդի հայերէնի բառակազմական մակարդակների տարժամանակեայ քննութիւնը ցոյց է տալիս, որ հինհայերէնեան որոշակի յարադրութիւններ ժամանակակից հայերէնում հանդէս են գալիս համադրական կառուցատիպերով, որ հետեանք է լեզուական միատրոների փոխակերպման գործընթացի:

Փոխակերպումը լեզուական արտացոլման դրսեւորումներից է՝ որպէս առարկայական իրականութեան արտացոլման վերացարկուած գործընթաց. այն ընթանում է որոշակի փոփոխութեամբ, որի տարբեր աստիճաններում ի յայտ են գալիս որոշակի փոխակերպներ, որոնք յատկանշուում են վերացարկուածութեան տարբեր աստիճաններով: Փոխակերպումը լեզուական միեւնոյն բովանդակութեան արտայայտութիւնն է լեզուական այլ կառոյցներով. այլ կերպ ասած՝ փոխակերպել նախադասութիւնը՝ նշանակում է այն փոխել մի քերականական ձեւից միաի՝ առանց փոխելու նրա իմաստը<sup>1</sup>:

Հինհայերէնեան յարադրութիւնները, լեզուի տարժամանակեայ դիտուածքում փոխակերպուելով համադրական կազմութիւնների, արդի հայերէնում պահպանել են բովանդակային պլանը՝ երբեմն իյայտ բերելով իմաստային որոշակի տարբերակումներ: Փոխակերպման գործընթացի ուսումնասիրութիւնը բացայայտում է սերման որոշակի կաղապարներ, որոնք վերացարկուած մտածողութեան տարբեր աստիճանների դրսեւորումներ են: Լեզուի փոխակերպութեան տեսանկիւնից՝ սերման կաղապարներ են համարում միջուկային նախադասութիւններն ու բառակապակցութիւնները, որոնցից սերում են բաղադրեալ բառերի կաղապարները՝ որպէս հետեանք նախադասութիւն> բառակապակցութիւն փոխակերպական գործընթացի. օրինակ՝ Դիմացի լեռը, որ պարուել է մշուշով, հորիզոնի վերջին

<sup>1</sup> Գէորգ Զահուկեան, *Ժամանակակից հայերէնի տեսութեան հիմունքները*, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատ., Երեւան, 1974, էջ 502:

կետն է/*Մշուշով պատրուած* դիմացի լեռը հորիզոնի վերջին կետն է/*Մշուշապատ* դիմացի լեռը հորիզոնի վերջին կետն է:

Փոխակերպման արտայայտութեան պլանում բառակապակցութիւնները բնութագրում են երկակի դերով. նախ՝ որպէս միջուկային նախադասութիւնների փոխակերպման հետեւանք, հմմտ.՝ *պատրուել է մշուշով > մշուշով պատրուած*, երկրորդ՝ որպէս սերիչ կաղապարներ՝ բաղադրեալ բառերի ձեւատրման գործընթացում, օրինակ՝ *մշուշով պատրուած > մշուշապատ*:

Յարադրական կառոյցների անցումը համադրական կառուցատիպերի՝ լեզուի տնտեսման օրէնքի դրսեւորումներից է<sup>2</sup>. Եթէ լեզւում միեւնոյն իմաստը հնարատր է արտայայտել երկար եւ կարճ ձեւերով, ապա լեզուն նախընտրում է կարճ ձեւերի գործածութիւնը: Ըստ այդմ, բայական յարադրութիւնները համարում են երկար ձեւեր, իսկ դրանցից սերած համադրական կառոյցները՝ կարճ. հետեաբար լեզուն նախընտրում է համադրական կառուցատիպերի գործածութիւնը: Միեւնոյն ժամանակ, պէտք է նշել, որ երկար ձեւերից կարճ ձեւերի անցումը տեղի է ունենում ժամանակի ընթացքում, եւ, ըստ այդմ, փոխակերպման իրողութիւնն արձանագրում է լեզուի տարժամանակեայ կտրուածքում:

Ուսումնասիրութիւնները ցոյց են տալիս, որ փոխակերպման իրայատուկ գործընթաց են ապրել որոշ բայական կապակցութիւններ կամ բայակապակցութիւններ, որոնց «բաղադրամասերը ժամանակի ընթացքում միաձուլում են եւ դառնում իբրեւ ամբողջական՝ բաղադրեալ բայեր, օրինակ՝ *գործածել* (հին՝ ի գործ ածեմ), *ակնարկել* (հին՝ ակն «աչք» եւ արկանեմ «ձգել, գցել, նետել»), *ունկնդրել* (հին՝ ունկն «ականջ» եւ դնեմ «դնել»), *ակնածել* (հին՝ ակն ածեմ), *քարկոծել* (հին՝ «քարով կոծել՝ ծեծել»), *մրածել* (հին՝ զմտաւ ածել») եւ այլն»<sup>3</sup>:

Ինչպէս ցոյց են տալիս վկայուած օրինակները, որոշ բայական բառոյթներ ժամանակի ընթացքում վերլուծականութիւնից անցել են կցականութեան: Հայ քերականագիտութեան մէջ վերլուծական կամ յարադրական բայերը որոշակիօրէն տարբերակում են համադրական բարդութիւններից:

Թէեւ համադրական բարդութեան մի տեսակը՝ կցականը, եւ յարադրութիւնը համարում են անիսկական բարդութիւն, սակայն որոշ յատկանիշերով կցական բարդութիւններն ամենամոտեմբնում են իսկական բարդութիւններին, որ ամէնից առաջ արտայայտում է նրանց ձեւային դրսեւորումների մէջ: Իմաստային տեսակէտից կցական բարդութիւնները չունեն իսկականների սերտութիւնը, ուստի եւ հեշտութեամբ կարող են տրոհուել ըստ հիմ-

<sup>2</sup> Լեզուի պատմական զարգացման պատճառների եւ տնտեսման սկզբունքի մասին տես՝ Լ. Խաչատրեան, *Ընդհանուր լեզուաբանութեան դասընթաց*, «Զանգակ» հրատ., Երեւան, 2017, էջ 194-95:

<sup>3</sup> Ա. Մուրվալեան, *Հայոց լեզուի դարձուածաբանութիւն եւ բայակազմութիւն*, Հայկական ՍՍՌ ԳԱ հրատ., Երեւան, 1959, էջ 94:

նական բաղադրիչների՝ անկախ բառական շեշտով. այդ պատճառով էլ սրանք դասում են անիսկական բարդությունների շարքը<sup>4</sup>:

Ինչպես նշում է Ա. Աբրահամեանը, յարադրական բարդությունների նկատմամբ համադրական բառոյթներն իրենց կազմության առանձնատկություններով ավելի բարձր աստիճանի վրայ են կանգնած. նրանց մէջ բայական իմաստի վերացարկումն ու քերականական ընդհանրացումը ավելի են աչքի ընկնում<sup>5</sup>:

Մանուկ Աբեղեանը յարադրական բայերից կցական բարդությունների առաջացման կապակցությամբ նկատում է, որ երբ յարադրական բայերի բներից նոր բառեր են կազմում, վերջիններիս մէջ յարադիրն ու իր բայի բունը միացած իբրեւ մէկ բառ են գրում, որովհետեւ բարդութեան երկրորդ անդամը չի գործածւում այն ձեւով ու նշանակությամբ, որ ունի բարդութեան մէջ: Նա վկայում է հետեւեալ օրինակները՝ **յանձն առնուլ** (գրաբար՝ յանձն առնուլ), բայց՝ *յանձնառու*, **վրէժ խնդրել**, բայց՝ *վրէժխնդիր*, **վրէժ առնել** (գրաբար՝ վրէժ առնուլ), բայց *վրիժառու*: Կցական բարդություններ առաջացել են գրաբարում՝ նոյն ուղիով, ինչպէս՝ **յանձնարար** (գրաբար՝ յանձն առնել), **յուշարար** (գրաբար՝ յուշ առնել, յուշ արարի ձեւից) եւն.<sup>6</sup>:

Հայերէնում ավելի յաճախադէպ են *գոյական+բայ > բայ* կաղապարով կազմուած բարդ բայերը, որոնց մէջ գոյականական լրացումը կարող է կատարել ամենատարբեր շարահիսական պաշտօններ: Ընդհանրապէս, ժամանակակից հայերէնը աչքի է ընկնում այդ կարգի բարդ բայահիմքերի առատութեամբ, ինչպէս՝ *ալեկոծ-(ել)*, *ախտահան-(ել)*, *ախտորոշ-(ել)*, *ակնած-(ել)*, *ակնկալ-(ել)*, *ահաբեկ -(ել)*, *ամուսնալուծ-(ել)*, *այսահար-(ուել)*, *անդամագր-(ուել)*, *անդամահար-(ել)*, *անուանակոչ-(ել)*, *անտառա-պալ-(ել)*, *արդինահան-(ել)*, *արծնապալ-(ել)* եւն.<sup>7</sup>:

Փոխակերպական *գոյական + բայ > բայ* կաղապարներով առաջացած բարդությունների սերիչ կաղապարները անուանաբայական յարադրություններ են, որոնք հին հայերէնում գործառւում են որպէս ազատ կապակցություններ. փոխակերպման գործընթացում բառակազմական բաղադրիչ է դառնում բայահիմքը (անցեալի կամ երկրորդ հիմքը): Ընդ որում՝ այդ յարադրությունները կարելի է քննել երկու կտրուածքով՝ մի դէպքում յարադրություններն անուանաբայական կառոյցներ են, միւս դէպքում՝ յարադրություններն ունեն նախդրաւոր կառոյցներ:

<sup>4</sup> Ա. Աբրահամեան, *Բայը ժամանակակից հայերէնում*, գ. Ա, Հայկական ՍՍՌ ԳԱ հրատ., Երեւան, 1962, էջ 163:

<sup>5</sup> Աբրահամեան, էջ 158:

<sup>6</sup> Մանուկ Աբեղեան, *Հայոց լեզուի տեսություն*, «Միտք» հրատ., Երեւան, 1965, էջ 174:

<sup>7</sup> Գ. Զահուկեան, *Ժամանակակից հայոց լեզուի իմաստաբանություն եւ բառակազմություն*, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատ., Երեւան, 1989, էջ 223:

Դիտարկենք հինհայերէնեան յարադրութիւնների եւ արդիհայերէնեան կառուցատիպերի ու նրանց բառիմաստների յարաբերակցութիւնը:

#### Ա. ԱՆՈՒԱՆԱԲԱՅԱԿԱՆ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐԻ

##### ՓՈԽԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՀԱՄԱԴՐԱԿԱՆ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Հին հայերէնի անուանական կառույցներում հանդէս են գալիս *պագանեմ, դնեմ, ածեմ, առնեմ, տամ* ներգործական սեռի բայական բաղադրիչներ, որոնց լրացումները գերադաս անդամի նկատմամբ արտայայտում են խնդրային յարաբերութիւն:

Դիտարկենք հետեւեալ դէպքերը.-

Հին հայերէնում *երկիր պագանել* յարադրութիւնը բառացի նշանակում է «հողը համբուրել», որից՝ «ծունկի իջնել՝ երկրպագութիւն անելու, խոնարհուել՝ ի նշան յարգանքի»: Հմմտ.՝ *երկիր պագանէին* ամենայն ժողովուրդքն Տեառն Աստուծոյ (Նէեմ., Թ, 3): Նաբուգոդոնոսոր անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց եւ *երկիր եպագ* Դանիէլի (Դանիէլ, Բ, 46)<sup>8</sup>:

Եւ յանձն առ *պաշտել զօրէնս* մոգութեանն. այսինքն *երկիր պագանել* կրակի եւ ջրոյ եւ արեգական, եւ ուրանալ զօրէնս քրիստոնէութեանն (Բուգ., 136):

Յարադրութեան բաղադրիչների ծուլման ճանապարհով հին հայերէնի մակարդակում ունենք *երկրպագեմ* համադրական կազմութիւնը՝ յարադրական բայի իմաստով, ինչպէս՝ Եւ խոնարհեալ *երկրպագեցին* Տեառն Աստուծոյ (Նէեմ., Ը, 6): Տեսեալ զայն Արշամայ՝ *երկրպագէ* Հէրովդի իբրեւ տեառն ամենայնիւ իսկ (Խոր., 142):

Արդի հայերէնում ունենք հինհայերէնեան *երկրպագել* համադրական բարդութիւնը՝ հետեւեալ իմաստներով՝ «1. պաշտել, երկրպագութիւն մատուցել, 2. խոնարհաբար ողջունել, առաջը խոնարհուել»: Համադրական բարդութեան արտայայտութեան եւ բովանդակութեան պլաններում բաղադրիչների ստուգաբանական իմաստները մթագնել են: Հմմտ. 1. Հեռու կողմերից ուխտատուք եկան *երկրպագելու* սրբոց մասունքին (ՅԹ, 2, 21): Եւ մերպէսներն այդ խօսքերն են *երկրպագում* (ՊՍ, Բ, 81): 2. *երկրպագում է* չորս կողմը խոնարհ, Արեւ իշխանին ու տիկնոջն էլ ջոկ (ՅԹ, 2, 234):

Հին հայերէնում *ծունր* բաղադրիչով ունենք *ծունր դնել* յարադրութիւնը՝ «ծնկի իջնել՝ աղօթելու, երկրպագելու», ինչպէս՝ Եւ երիս ժամս յաւուր *դնէր ծունր*, եւ կայր յաղօթս (Դանիէլի, 6, 10): *Եդ ծունր*, աղաղակեաց ի ձայն բարձր. Տէ՛ր, մի՛ համարիր դոցա զայս մեղս (Գործ., Է, 59):

Յարադրութեան բաղադրիչների ծուլման ճանապարհով արդի հայերէնում ունենք *ծնրադրել/ծնրադնել* համադրական կազմութեամբ բայական

<sup>8</sup> Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, հհ. Ա-Բ, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1836-1837, աշխատութիւնը, որպէս գլխաբառի տարբերակ, տալիս է նաեւ *երկրպագանեմ* համադրական կազմութիւնը՝ առանց բնագրային վկայութեան:

տարբերակները եւ *ծնրադիր* մակբայը: *Ծնրադրել* կցական բարդութիւնն արդի հայերէնում բազմիմաստ բառ է. հանդէս է գալիս ուղղակի եւ փոխաբերական իմաստներով: Հմմտ՝

1. Աղօթքի՝ աղերսանքի համար ծունկի իջնել՝ գալ. Տիրամօր պատկերի առջեւ *ծնրադրած*՝ հաաստացեալները փրկութեան ափ էին ակնկալում իրենց մեղատուր հոգիների համար (Մամուլ): 2. փխբ. Ծունկի իջնելով՝ ողջունել կամ յարգանք մատուցել. Այլասերիլ կոչեցէք զայն, եթէ կը փափագիք, բայց չէք կրնար չի *ծնրադրել* անոր առջեւ (ԺՀԼԲԲ)<sup>9</sup>: 3. փխբ. Պատել, փռուել, տարածուել. *Ծնրադրել է* խաաարը խոժոռ Աղօթարարի ջերմեռանդութեամբ (ՊՍ, Դ, 209):

*Ծնրադիր* բարդութիւնն ունի յատկանշային արժէք եւ նշանակում է՝ 1. «ծնկների վրայ իջած, ծնկաչոք» (մկբ.) - Բոլորը *ծնրադիր* համբուրում են այդ մի բուռ հողը (ԺՀԼԲԲ): 2. փխբ. «Ծնկաչոք կատարուող՝ կատարուած» (ած.) - Մահ պէտք է համասփռենք հոն, ուր մեր ստրուկի *ծնրադիր* պաղատանքները չի հասան (ԺՀԼԲԲ):

Հին հայերէնում *առաջի արկանել* յարարդրութիւնը նշանակում է «առաջը՝ առջեւը դնել», ինչպէս՝ Եւ *արկ առաջի* արացն ուտել (Դ. Թագ., Դ, 40): Եւ *արկ առաջի* նոցա խոտս տակաւ մեծաւ եւ կերան եւ արբին (Դ. Թագ., 2, 23):

*Ակն ածեմ* յարարդրութիւնը հին հայերէնում բազմիմաստ բառ է՝ «զգուշանալ, խորշել, վախենալ» իմաստներով, ինչպէս՝ Սաւուղ *ակն ածէր* յերեսաց նորա (Ա. Թագ., ԺԸ, 15): Ի Տիսբոն փոխաբայ հասանել, ի ծերութենէ հօրն *ակն ածեալ* (Խոր., 321): Գառն անմեղ ի մէջ գայլոց տարակուսալ՝ *ակն ածէ* յայսկոյս եւ յայնկոյս, եւ ոչ գտանէ հովիւ (Նոր բառգիրք, հյր. 1, էջ 24):

Հին հայերէնում ունենք նոյնիմաստ համադրական կազմութիւնը՝ *ակնածեմ*, ինչպէս՝ Եւ ցրտացեալ ի սիրոյն Տրդատայ՝ մեր թագաւորի, *ակնածէր* որպէս արդարեւ ի թշնամույ (Խոր., 237): Առ ոչինչ համարեալ զբազմութիւն զօրացն նորա՝ միայն *ակնածէին* ի Մուրացենէն Արգամայ (Խոր., 171):

Հին հայերէնում բառն ունի նաեւ «հոգ տանել, խնամել, աչքի առաջ ունենալ, աչքը պահել մի բանի վրայ» իմաստները, որոնցից զարգացել են «պատկառել, ակնարկել» նշանակութիւնները: Հմմտ՝ Եւ Նաբուքոթոնոսոր արքայ ասէ.Ա՛ն զդա եւ *ակն ած* ի վերայ դորա (Երեմ. ԼԹ, 12): Տեսից զդա եւ *ակնածեցից* ի վերայ նորա (Նոր բառգիրք, հյր. 1, էջ 24):

Հինհայերէնեան համադրական կազմութիւնը (*ակնածեմ*) փոխանցուել է արդի հայերէնին եւ գործածուում է նախնական իմաստներով, ինչպէս՝ Ատոմը *ակնածեց* ակամայ՝ տեսնելով իր առջեւ անծնուէր մարդկանց (ԺՀԼԲԲ):

<sup>9</sup> Ժամանակակից հայոց լեզուի բացադրական բառարան, հհ. 1-4, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատ., Երեւան, 1969-1980:

Հին հայերէնում *խունկ արկանեմ* յարադրութիւնը նշանակում է «խունկ ծխել, խնկել. խունկ մատուցել», ինչպէս՝ Եւ *արկցէ* ի վերայ նորա Ահարոն *խունկ* հանդերձեալ (Ելք, Լ, 7): Եւ դիցես զսեղանն ոսկի՝ *արկանել խունկս* (Ելք, Խ, 5):

Հին հայերէնում նոյն յարադրութեան բաղադրչների ծովման ճանապարհով ունենք *խնկարկեմ* նոյնիմաստ համադրական կազմութիւնը, ինչպէս՝ *խնկարկէին* ոսկեղէն բուրվառօք (Նոր բառգիրք, հտր. 2, էջ 954): *խնկարկելովն* ըստ օրինաց ի տաճարին (Նոր բառգիրք, հտր. 2, էջ 954):

Արդի հայերէնում գործածում է *խնկարկել* համադրական կազմութիւնը՝ հետեւեալ իմաստներով՝ 1. «բուրվառը շարժելով՝ խունկի ծովսը տարածել» ինչպէս՝ Արծաթէ բուրվառները ձեռքներին ... շարունակ *խնկարկում էին* (ԺՀԼԲԲ): 2. «Տարածել, լցնել (բոյրի անուշահոտութիւնը)». Սօճիները կարծես ծաղիկների բոյր *էին խնկարկում* (ԺՀԼԲԲ):

Հին հայերէնում *մեղ դնեմ* յարադրութիւնը նշանակում է «մեղադրել, յանցակազմ գտնել», ինչպէս՝ Եւ Աստուծոյ *մեղ դնէ* ի սրտի իւրում (Առակ, ԺԹ, 3): Եւ որ *մեղ դնէ* տարապարտուց՝ ոչ ապրեսցի (Առակ, ԺԹ, 5):

Հին հայերէնում ունենք համադրական կազմութիւնը՝ *մեղադրեմ*՝ նոյն նշանակութեամբ, ինչպէս՝ Հատուացէ բանս կսկծելիս, եւ *մեղադրեսցէ* զժամանակն (Սիրաք, ԻԹ, 6): *Մեղադրեցաք* յոյժ, զի ամենայն սրտի միտեցար զհետ հեթանոս թագաւորաց (Խոր, 335):

Արդի հայերէնում գործածում է հինհայերէնեան համադրական կազմութիւնը՝ *մեղադրեմ*՝ իմաստային որոշակի տարբերակումով՝ «մէկին մեղաւոր ճանաչել՝ բաւարար ապացոյցների առկայութեամբ, պարսաւել, կշտամբել» իմաստներով: Ինչպէս՝ Արամեանին *մեղադրում էին* կաշառակերութեան եւ անբարոյականութեան մէջ (ԺՀԼԲԲ): Թորգոմն էլի չի հասկանում, *Մեղադրում է* ե՛ւ ինձ, ե՛ւ քեզ (ՊՍ, Գ, 17): Միւս օրը մարդու սիրած ձին է բաց թողնում, կորցնում ու *մեղադրում* քրոջը (ՅԹ, 3, 167):

Հին հայերէնում *թափ անցանեմ* յարադրութիւնը նշանակում է «ուժգին կերպով անցնել՝ անցկացնել մինչեւ յատակը. միջամուխ լինել», ինչպէս՝ Զի նետն *թափ* կարանէ ի կարան *անցեալ* էր (Բուզ., 215): Եւ կարող է հասանել հատանել *թափ անցանել* մինչեւ յորոշումն ոգւոց եւ մարմնոց եւ շնչոց (Ագաթ., 326):

Հին հայերէնում գործածական է համադրական՝ *թափանցեմ* կազմութիւնը՝ նոյն իմաստով, հմմտ. Որպէս յամենեսեան *թափանցեալ* զնախախնամականս իւր ներգործութիւնս (Նոր բառգիրք, հտր. 1, էջ 801):

Արդի հայերէնում ունենք *թափանցել* համադրական կազմութիւնը՝ հետեւեալ իմաստներով՝ 1. «որեւէ նիւթի միջով անցնել՝ ճեղքել». Լոյսը... Նոյնիսկ լոյսն աստծոյ Զի թափանցում այնտեղ բնաւ (ՊՍ, Գ, 36): 2. «Մտնել մի երեւոյթի խորքը». Ուսանողները մաքառում են ... *Թափանցելու* արուեստների եւ գիտութեան մէջ անհուն (ԱԻ, 2, 7): 3. «Ներս մտնել». հրապուրանքով լի Սիրտս *էք թափանցում* (ՅԹ, 1, 78):

*Յայտ արարել* յարադրութիւնը հին հայերէնում նշանակում է «յայտնի դարձնել, յայտնել, ծանուցել. ցոյց տալ», ինչպէս՝ Եւ դովին *յայտ արարէք*. երթեալ յարեն փարաւոնի (Ծնն., ԽԲ, 15): Զի *յայտ արասցէ* քեզ թէ ոչ հացի միայն կեցցէ մարդ (Օրին., Ը, 3): զՍողոմոնացոցն պատմեցին եւ *յայտ արարին* (Եսայ., Գ, 9):

Արդի հայերէնում ունենք համադրական կազմութիւնը՝ *յայտարարել*՝ իմաստի նեղացմամբ՝ «հրապարակաւ յայտնել. ի գիտութիւն ընդհանուրի՝ յայտնել», ինչպէս՝ Գոռալով *յայտարարում են*, թէ թագաւորի հրամանն է. խանութները փակ պիտի մնան (ՅԹ, 3, 180): Ով սահմանում է նոր օրէնք ու կարգ, *Յայտարարում է* օրէնքից դուրս (ՊՍ, Ա, 322):

Արդի հայերէնում ունենք որոշ բարդութիւններ (բարդ բայեր), որոնք առաջացել են հին հայերէնի հոլովական կապակցութիւններից՝ բաղադրիչների ձուլման ճանապարհով. ընդ որում՝ դրանք հիմնականում ծագել են *բայ+բացառական հոլով* կառոյցներից՝ *ի նախդրի անկումով*, ինչպէս՝ *ի գահից վիժեմ > գահավիժել, յիրամանց զրկեմ > իրաւազրկել, ի շնորհաց զրկեմ > շնորհազրկել, ի պաշտամանէ (ի պաշտամանց) զրկեմ > պաշտօնազրկել* են.<sup>10</sup>:

Այսպէս, հին հայերէնում *ի գահիցն վիժեմ* ազատ կապակցութիւնը նշանակում է «բարձունքից ցած իջնել՝ թափուել՝ գլորուել», հմմտ. Ի վերուստ իբրու թէ ի բարձուէ ուստեք *ի գահից վիժի* (Նոր բառգիրք, հպր. 1, էջ 522): *Ի գահիցն վիժել*, եւ ի վիհս անկանել (Նոր բառգիրք, հպր. 1, էջ 522):

Անուանական այդ յարադրութիւնից հին հայերէնում ունենք *գահավէժ* («բարձունքից ցած ընկած՝ գլորուած») եւ *գահավիժեմ* համադրական կազմութիւնները՝ նոյն իմաստով: *Գահավէժ* համադրական կազմութիւնը առաւելաբար գործածում է *առնեմ* բայական բաղադրիչի հետ՝ *գահավէժ առնեմ*, ինչպէս՝ Եւ *գահավէժ առնէին* զնոսա ի ծայրից բարձրաւանդակին (Բ. Մնաց., ԻԵ, 12): Քաղաքն նոցա շինեալ էր՝ *գահավէժ առնել* զնա (Ղուկ., Դ, 29): Զայլս այլուր տարեալ *գահավիժեաց* (Նոր բառգիրք, հպր. 1, 523):

Հինհայերէնեան որոշ անուանաբայական յարադրութիւններ թէ՛ գրաբարում եւ թէ՛ արդի հայերէնում հանդէս են գալիս նաեւ *պարզ կազմութեամբ*՝ բայական բաղադրիչի (յարադրի) զեղչումով: Նման դէպքերում բայական բաղադրչները (առնեմ, տամ, մատուցանեմ) փոխարինում են անորոշ դերբայի -ել վերջաւորութեամբ:

Այսպէս, *պաշտօն առնեմ, պաշտօն մատուցանեմ* յարադրութիւնները հին հայերէնում նշանակում են «պաշտել, երկրպագել», ինչպէս՝ Բողոքէ՝

<sup>10</sup> Արդի հայերէնում այդ բայերի բայափոխներն ունեն անկախ բառական արժէք, ինչպէս՝ *գահավէժ, իրաւազուրկ, շնորհազուրկ, պաշտօնազուրկ* են.: Դիտարկուած բառերից հին հայերէնում կայ միայն *գահավէժ* բառը, որից՝ *գահավիժեմ* եւ *գահավէժ առնեմ* կազմութիւնները:

եթէ չեմ արժանի *պաշտօն առնելոյ*, այլ պաշտօն հարկանելոյ (Եզն., 15): Եւ մեք ոչ անարգեմք զնոսա, եւ ոչ *պաշտօն մալուցանեմք* (Եզն., 14)<sup>11</sup>:

Արդի հայերէնում ունենք *պաշտել* բառը՝ «անչափ սիրել, մեծապէս պատուել, մեծարել. աստուածացնել. երկրպագել» իմաստներով, ինչպէս՝ Իմ հայրը այրուեց խարոյկի վրայ, Չուգեց իր *պաշտած* հաւատն ուրանայ (ՅԹ, 2, 207): Եւ մի ժողովուրդ, Որ հացն էր պաշտում՝ նշխարի տեսքով, Մեռնում էր ահա առանց նշխարի (ՊՍ, Դ, 295):

*Պալարուէր տամ* յարադրութիւնը՝ «իրաման տալ, պատուիրել, ազդարարել» իմաստներով իին հայերէնում ունի նաեւ համադրական (պարզ) կառուցատիպ՝ *պալարուիրեմ*, ինչպէս՝ Եւ ի լինել ճակատուն՝ *պալարուէր տայ* զօրապետաց իւրոց, թէ դէպ լինիցի՝ հնարել ապրեցուցանել զԱրայն (Խոր., 49): *Պալարուէր* իրամանի *տայր* պատրաստական լինել կազմութեամբ առ ժամանակ գարնանոյն (Եղիշէ, 80): Եւ արար Նոյ զամենայն, զոր մի անգամ *պալարուիրեաց* նմա (Ծննդ., 2, 22): Զբանն վասն որոյ *պալարուիրեցեր*՝ արարի, ո՛վ քաջ (Եղ., 3):

Արդի հայերէնում *պալարուիրել* բայը գործածում է նախնական իմաստով, ինչպէս՝ *Պալարուիրում է*, որ էս անգամ միջնեկ աղջիկը տանի ճաշը (ՅԹ, 1, 273): Երրորդով էլ տնտեսում եմ տան ծախսերս՝ Ձեր զոյգի տեղ միշտ կենտ կօշիկ պատուիրելով (ՊՍ, Բ, 45):

#### Բ. ՆԱԽԴՐԱԽՈՐ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐԻ ՓՈԽԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՀԱՄԱԴՐԱԿԱՆ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Այս կարգի կառոյցներում յարադրութեան բայական բաղադրիչն ունի նախդրատու կապակցութեամբ լրացումներ, որոնք արտայայտում են խնդրային յարաբերութիւններ: Դիտարկենք հետեւեալ դէպքերը:

Հին հայերէնում *ի գործ արկանել* յարադրութիւնն ունի «վարել, կիրառել» նշանակութիւն, ինչպէս՝ Բայց ես եւ ոչ զմի ինչ յայսցանէ *արկի ի գործ* (Կորն., Ը, 15): Եթէ զպատուիսս իւր *ի գործ ոչ արկանիցէ* (Յովբ, ԻԳ, 16):

Արդի հայերէնում յարադրութեան բաղադրիչների ծուլման ճանապարհով առաջացել է *գործարկել* համադրական բարդութիւնը՝ «գործի գցել, աշխատեցնել, շահագործման յանձնել» իմաստներով, ինչպէս՝ *Գործարկում են* նոր ֆաբրիկաներ (ԺՀԼԲԲ):

Հին հայերէնում *յուղի արկանել* (< ի ուղի արկանել) յարադրութիւնը նշանակում է «ուղի՝ ճանապարհ գցել», ինչպէս՝ Որոց *արկեալ* զմեզ *յուղի*՝ առ քեզ առաքեն (Փարպ., 91):

Արդի հայերէնում ունենք *ուղարկել* համադրական կազմութիւնը՝ 1. «Որեւէ բան առաքել՝ յղել մէկին՝ նրան յանձնարարելու համար», 2. «Մէկին մի

<sup>11</sup> Հին հայերէնում ունենք նոյնիմաստ պարզ բայ՝ *պաշտեմ*՝ «կրօնասիրութեամբ մեծարել՝ երկրպագել աստծուն» նշանակութեամբ, ինչպէս՝ Արծակեա՛ զմարդիկն զի *պաշտեսցեն* զՏէր Աստուած (Ելք., Ժ, 7):



գործով տեղ ուղարկել. մի բան յանձնարարել»: Հմմտ. 1. Ամէն կողմից *ուղարկում են* Շատ նամակներ ու խնդիրք (ՅԹ, 1, 112): Համբոյր ու ողջոյն ուղարկում էին (ԱԻ, 2, 80): 2. Ուր որ է՝ շուտով մարդիկ *կ'ուղարկեն*՝ Խըլեն ձեզանից էդ պարգեւները (ՅԹ, 1, 305):

*Յուդի արկանել* նախդրաւոր յարադրութիւնից հին հայերէնում ունենք հետեւեալ համադրական կազմութիւնները՝ *յուղարկեմ* («հանդիսաւորութեամբ ճանապարհ դնել», «մահամերձ մարդու մասին՝ այն աշխարհը ճանապարհել»), *յուղարկաւոր* («ուղարկուող, ճանապարհ գնացողին ուղեկցող, փխբ. հանգուցեալին ուղեկցող՝ ճանապարհ դնող»), *յուղարկաւորութիւն* («թաղման հանդէս») իմաստներով: Հմմտ. *Ուղարկեաց* զնոսա ի գործ պատերազմին (Փարպ., 122): Խնդրել ի թագաւորէն հետեւալս եւ հեծեալս *յուղարկաւորս* ընդ մեզ (Ա. Եգր., Ը, 52): Եւ ոչ արար նմա ժողովուրդն *յուղարկաւորութիւն* իբրեւ *զյուղարկաւորութիւն* հարցն նորա (Բ. Մնաց., ԻԱ, 19):

Արդի հայերէնում գործածուած են *յուղարկաւոր* եւ *յուղարկաւորութիւն*//*յուղարկաւորում* բառերը. նորակազմութիւն է *յուղարկաւորել* համադրական բարդութիւնը՝ «հանգուցեալին ճանապարհ դնել» իմաստով: Հմմտ. Ու եթէ թաղում ես եմ առաջին *յուղարկաւորը* (ՊՍ, Ա, 465): Սրտաբէկ ու կիսամեռ հետեւում էի *յուղարկաւորութեանը*՝ սիրածս էակի դագաղից հեռու (ԺՀԼԲԲ):

Զօրավար Անդրանիկին Ֆրեզնոյից յետոյ վերստին *յուղարկաւորել են* Փէր-Լաշէզի գերեզմանատանը (Մամուլ):

Հին հայերէնում *ի կիր առնուլ* նախդրաւոր յարադրութիւնը նշանակում է «գործածել կարիքների համար», ինչպէս՝ *Ի կիր առնուլ* զբանս, զվկայութիւն, զանուն Աստուծոյ (Նոր բառգիրք, հպր. 1, էջ 1100):

Արդի հայերէնում ունենք համադրական՝ *կիրառել* կազմութիւնը՝ «գործադրել, կիրարկել, գործածել, օգտագործել» իմաստներով, ինչպէս՝ Կարելի է *կիրառել* աշխատանքի համատեղութեան կարգը (ԺՀԼԲԲ):

Հին հայերէնում *ի կիր արկանել* յարադրութիւնը համարժէք է *ի կիր առնուլ* կազմութեանը՝ նոյն նշանակութեամբ, հմմտ. Որոյ... ելեալ յերուսաղէմ, եւ ընդ վարդապետս օրինացն բանս *ի կիր արկեալ* է (Ագաթ., 202): Բանս *ի կիր արկեալ* էր (Ագաթ., 160):

Արդի հայերէնում ունենք համադրական՝ *կիրարկել* կազմութիւնը՝ *կիրառել* բառի իմաստներով, ինչպէս՝ Նա շարունակում էր *կիրարկել* իր հօր տնտեսական քաղաքականութիւնը (ԺՀԼԲԲ):

Հին հայերէնում *զակն արկանել* յարադրական բարդութիւնը նշանակում է «աչքից հեռացնել, անտեսել», հմմտ. Յընտանեաց զաւակի քո *զակն մի՛ արկանիցես* (Եսայ., ԺԸ, 7): Կորացեալ *արկանէր զակն* իւր (առիւծն) յալեւորէ անտի, զի մի երկեցուցէ (Նոր բառգիրք, հպր. 1, էջ 24):

Նոյն յարադրութիւնից հին հայերէնում ունենք *ակնարկեմ* համադրական կազմութիւնը՝ «աչքի նշանով՝ նշանացի հասկացնել, նայել, նկատել,

նշմարել, տեսնել. իմաց տալ» իմաստներով: Հմմտ. Արտեանունք քո արդար *ակնարկեսցեն* (Առակ, Դ, 25): Եւ *ակնարկէին* որսակցացն ի մեւ նաւն գալ օգնել նոցա (Ղուկ., Ե, 7): Եւ այսու մեզ այսպիսի իմն *ակնարկէ* կարգս վարդապետութեան Հոգւոյն (Խոր., 87):

Արդի հայերէնում ունենք *ակնարկել* համադրական կազմութիւնը՝ հետեւեալ իմաստներով. 1. «հարեանցիօրէն ասել՝ հասկացնել». Չե՛ս խուսափի, Թորգո՛ւմ, դու այդ միակ ելքից,- *Ակնարկելով* նորից երգը երեխէքի, Ասաց Մկրտիչը (ՊՍ, Գ, 104): Շատ ծածուկ հաւաքում էին այն գումարը, որի մասին գիշերուայ կերուխումի ժամանակ *ակնարկել էր* քաղաքից եկած «մեծաւորը» (ԺՀԼԲԲ)<sup>12</sup>: 2. «Հայեացքով կամ աչքի շարժումով նշան անել՝ մի բան ցոյց տալ». Մայրը կրկին *ակնարկեց* որդուն, որ լռէ (ԺՀԼԲԲ)<sup>13</sup>:

Գրաբարում *միտք* վերացական գոյականով ունենք բաղադրուած *ի մտի դնել, զմտաւ ածել* // *ածել զմտաւ* յարադրութիւնները, որոնք սերող կաղապարներ են դարձել *մտադիր*<sup>14</sup> եւ *մտածեմ* համադրական կազմութիւնների համար: Դիտարկենք յարադրական կազմութիւնների իմաստները եւ կիրառական արժէքները գրաբարում:

*Ի մտի դնել* «մտքում վճիռ կայացնել, դատել, խորհել, մտքում դնել», հմմտ. *Եդ ի մտի* իւրում նա թագաւորել եւ ի վերայ երկրին Եգիպտացոց (Ա Մակ., Ա, 17): Մեք *ի մտի եղաք* անվրէպ խորհրդով խաղալ գնալ յաշխարհն արեւելից (Եդ., 10): *Զմտաւ ածէր* թէ իմացին եղբարք նորա (Գործ., Է, 25): Արդ *աժ զմտաւ* զբանդ, եւ ի միտ առ զտեսիլդ (Դանիէլ, Թ, 23):

Գրաբարում *մտադիր* համադրական բարդութիւնը փոքր-ինչ հեռացել է սերիչ կաղապարի նշանակութիւնից՝ ցուցաբերելով նրբերանգային տարբերութիւն՝ արտայայտելով «մտքում դնող, ուշադիր, զգաստ» իմաստներ: Հմմտ. Որ ամենայնիւ բաւական էին տալ պատճառս *մտադրացն*՝ գտանելոյ զիրացն հաստատութիւն (Նոր բառգիրք, հտր. 2, էջ 304):

*Մտածել* համադրական կազմութիւնը պահպանել է սերիչ կաղապարի իմաստն ու նշանակութիւնը, թէեւ կենսունակ գործածութիւն չունի մատե-

<sup>12</sup> Արդի հայերէնում ունենք *ակնարկ* բարդութիւնը՝ գրաբարեան *արկանել* բայի երկրորդ հիմքի (արկ) բառակազմական արժէքով՝ «հարեանցիօրէն՝ կողմնակի կերպով ասուած խօսք». Ես չեմ խաբել ոչ մի խօսքով, Ոչ մի երգով կամ *ակնարկով* (ՊՍ, Ա, 215):

<sup>13</sup> Ընդհանրապէս, արդիհայերէնեան համադրական կազմութիւնների բազմիմաստ բոլոր նշանակութիւնների մատուցումը նոր բան չի անելացնում նրանց կառուցուածքային պլանին. հետեւաբար բազմիմաստ բառերի դէպքում կը բաարարուենք երկու-երեք իմաստային կիրառութիւն արձանագրելով:

<sup>14</sup> *Մտադիր* համադրական կազմութիւնը հանդէս է գալիս նաեւ *լինել* բայի յարադրութեամբ՝ կազմելով *մտադիր լինել* վերլուծական ձեւը՝ «մտքում դնել, ուշադիր լինել» իմաստներով. Այլ առաւել եւս արժան է *մտադիր լինել*՝ որ ըստ կարգիս կայ (Նոր բառգիրք, հտր. 2, էջ 304):

նագրական երկերում: Հմմտ.՝ Զթագաւորն դաւաճանութեամբ *մտածէր* կորուսանել (*Նոր բառգիրք, հրդ. 2, էջ 305*):

Արդի հայերէնում գործածական են գրաբարեան *մտադիր* ձեւից փոխանցուած *մտադիր* եւ *մտադրուել* համադրական կազմութիւնները, ինչպէս նաեւ *մտածել* համատիպ կազմութիւնը:

Արդի հայերէնում գործածական է հինհայերէնեան համադրական կազմութիւնը՝ *մտադիր*՝ «որեւէ բանի նկատմամբ հակում ունեցող» իմաստով, ինչպէս՝ Բոնել է գրագ, Նոյնիսկ ձկներին խեղդամահ անել... Եւ *մտադիր* է գրագը տանել (*ՊՍ, Ա, 422*): Արդի հայերէնում *մտադիր* սերիչ կաղապարից ունենք *մտադրուել* բարդութիւնը՝ «մտքում դնել, մտադրութիւն ունենալ» իմաստով, ինչպէս՝ Այնպէս էլ սէր ու երազանք, *մտադրուած* խոստովանանք Ենթարկուեցին խուլ վտանգի (*ՊՍ, Գ, 62*): *Մտադրուել էինք* մի ալմանախ հրատարակել ուսանողական ֆոնդի օգտին (*ԺՀԼԲԲ*)<sup>15</sup>:

*Մտածել* կցական բարդութիւնն ապրել է իմաստի ընդլայնման գործընթաց եւ արդի հայերէնում հանդէս է գալիս բազմիմաստ նշանակութիւններով: Հմմտ. 1. Միտք անել, խորհել. *Դուք չէ՞ք մտածել*, Կարծես Էդլեան մի նոր քնար է Սիւնից սիւն ձգուող հեռագրի լարը (*ՊՍ, Ա, 367*): Սենեակի մթնում խոր լուսեան մէջ այդ գիշեր երկար *մտածում էր* նա՝ Աջքերը յառած մութ առաստաղին (*ԵԶ, 100*): 2. Որեւէ հարցի շուրջ դատողութիւն անել, կշռադատել. Մի՞թէ ճշմարիտ սրանք կոտով ոսկի են չափել,- *մտածում է* թագաւորը (*ՅԹ, 3, 14*):

Այսպիսով, հինհայերէնեան յարադրութիւնների արտայայտութեան եւ բովանդակութեան պլանների քննութիւնից պարզում է, որ լեզուի տարժամանակեայ կտրուածքում մի շարք յարադրութիւններ արդի հայերէնում անցել են կցական բարդութիւնների շարքը՝ հանդէս գալով բաղադրիչների միաձոյլ գրութեամբ: Փոխակերպական այդ գործընթացում կենսունակ բառակազմական կաղապար է համարում գոյական + բայ > բայ փոխակերպման ուղին:

## ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Հին հայերէնի եւ արդի հայերէնի բառակազմական մակարդակների տարժամանակեայ քննութիւնը ցոյց է տալիս, որ հինհայերէնեան որոշակի յարադրութիւններ թէ՛ գրաբարում եւ թէ՛ ժամանակակից հայերէնում հանդէս են գալիս համադրական կառուցատիպերով: Այդ կարգի յարադրութիւնները, փոխակերպուելով համադրական կազմութիւնների, արդի հայերէնում պահպանել են բովանդակային պլանը՝ երբեմն իյայտ բերելով իմաստային որշակի տարբերակումներ: Այդպիսի բարդութիւնների սերիչ կաղապարներն անուանաբայական յարադրութիւններ են, որոնք հին հայե-

<sup>15</sup> Գործածում է նաեւ *մտադրել* կազմութիւնը. Երեմիան դեռ ճանապարհի սկզբից *մտադրել էր* ուշադիր դիտել քաղաքն ու նրա շրջապատը (*ԺՀԼԲԲ*):

րէնում գործառուում են որպէս ազատ կապակցութիւններ. փոխակերպման գործընթացում բառակազմական սերող բաղադրիչ է դառնում բայահիմքը (անցեալի կամ երկրորդ):

Այդ կարգի յարադրութիւններն ուսումնասիրում են երկու կտրուածքով՝ մի դէպքում յարադրութիւններն անուանաբայական կառոյցներ են, միւս դէպքում՝ յարադրութիւններն ունեն նախդրատր կառոյցներ:

Ա) Անուանաբայական կառոյցների փոխակերպումներ. *երկիր պազանեն* > երկրպագել, *ծունր դնել ծնրադրել* // *ծնրադնել, ական ածեն* > *ականածել, խունկ արկանեն* խնկարկել են.:

Բ) Նախդրատր կառոյցների փոխակերպումներ, *արկանեն ի գործ* > գործարկել, *յուղի արկանեն* > ուղարկել, *ի կիր առնում* > կիրառել, *ի կիր արկանեն* > կիրարկել են.:

Գոյական + բայ > բայ կաղապարով համադրական բարդութիւնների առաջացումը փոխակերպման դրսեւորումներից մէկն է, որի ուսումնասիրութիւնը կարելի է հայերէնի պատմական բառագիտութեան տեսանկիւնից:

#### ՀԱՄԱՌՈՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա. Եզր.- Գիրք Եզրի Ա. Ազաթ. – *Ազաթանգեղայ պատմութիւն հայոց*, Տփլիս, 1909:

ԱԻ.- Աւետիք. Իսահակեան, *Երկեր, հտր. 2*, «Հայաստան» հրատ, Երեւան, 1974:

Առակ.- Առակք Սողոմոնի

Բ. Կորն.- Թուղթ Պաւլոսի Առաքելոյ առ Կորնթացիս Բ.

Բ.Մնաց. Բ.- Գիրք Մնացորդաց Բ.

Բ. Օրին.- Երկրորդում Օրինաց

Բուզ.- *Փաւստոսի Բիւզանդացոյ պատմութիւն հայոց*, Թիֆլիս, 1913:

Գործ.- Գործք առաքելոց

Եզն.- *Եզնկայ Կողբացոյ եղծ աղանդոց*, Վենետիկ, 1826:

Ելք.- Ելք

Եղ.- *Եղիշէի վասն Վարդանայ եւ Հայոց պատերազմին*, Երեւան, 1957:

Ե2.- Եղիշէ Զարեց, *Երկերի ժողովածու, հտր. 4*, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատ, Երեւան, 1968:

Եսայ.- Եսայի

Երեմ.- Երեմիա

Թագ. Ա. Դ.- Թագաւորութեանց Ա.Դ.

ԺՀԼԲԲ.- Ժամանակակից հայոց լեզուի բացատրական բառարան:

Խոր.- *Մովսիսի Խորենացոյ պատմութիւն հայոց*, Տփլիս, 1913:

Ծնն.- Ծնունդք

Ղուկ.- Աւետարան ըստ Ղուկասու

Մակ. Ա.- Գիրք Մակաբայեցոց Ա.

ՅԹ.- Յովհաննէս Թումանեան, *Երկերի ժողովածու, հհ. 1-4*, «Հայաստան» հրատ, Երեւան, 1969:

Յովբ.- Յովբ

Նէմ.- Նէմի

ՊԱ.- Պ. Սեաակ, *Երկերի ժողովածու, հհ. 1-4*, «Սովետական գրող» հրատ, Երեւան, 1972-73:

Սիրա.- Գիրք Սիրաքայ

Փարպ.- *Ղազարայ Փարպեցոյ պատմութիւն հայոց եւ թուրք առ Վահան Մամիկոնեան*, Տփլիս, 1904:

**THE TRANSFORMATION OF OLD ARMENIAN ANALYTICAL CONSTRUCTIONS  
INTO COMPOUND WORDS WITH A PATTERN NOUN + VERB > VERB  
(DYACHRONIC ASPECT)**

(Summary)

LALIK KHATCHATRYAN

lingualal51@mail.ru

Dyachronical analysis of levels of word formation in the Old Armenian and Modern Armenian languages shows that certain old Armenian analytic constructions have been transformed into compound words. These, however, have preserved a meaningful plan in the Modern Armenian language, sometimes revealing differences in the semantic plan. The paper examines, through a historical lexicology approach, a set of compound words with the following pattern: noun + verb > verb, and notes that these are the result of a transformation. Transformation, in such cases, is seen as an abstract mechanism of reflection of objective reality, and is characterized by different degrees of abstraction. Besides, in patterns of analytic constructions, which in Old Armenian exhibit free word combination, the verb base becomes a component of word formation.

Such analytic constructions are:

a) Nominal-verbal structures. In this case nominal-verbal structures have been transformed into compound words, like *երկիր պագանեմ* > *երկրպագել*, *ծունր դնել* *ծնրադրել* // *ծնրադնել*, *ակն ածեմ* > *ակնածել*, *խունկ արկանեմ* *խնկարկել* etc.

b) Prepositional structures. In this case prepositional structures have been transformed into compound words, like *արկանեմ ի գործ* > *գործարկել*, *իւղի արկանեմ* > *ուղարկել*, *ի կիր առնում* > *կիրառել*, *ի կիր արկանեմ* > *կիրարկել* etc.

